

HASSAN B. SÂBİT'İN, ŞİİRLERİYLE İSLÂM'A HİZMETLERİ

Dr. Bahattin Kök

Hassân b. Sâbit'in,( lm. 54/674)  irleriyle İslâm'a yaptığı hizmetlerin değerini iyi anlayabilmek için Cahilliyyet devrinde  aire ve şiire nasıl bakıldığına, kaba çizgileriyle de olsa açıklamanın gereğine inanmaktayım.

Şair, Cahilliyyet devri Araplarında olduğu gibi İslâmî devirde de uzun müddet toplumun en önde gelen bir kişiisi sayılmıştır. Günümüzde bile şair ve  irin Araplar açısından manası, diğer milletlerinkinden çok dah değişiktir. Şairin, kabile reislerinden ve savaş meydanlarında yiğitliği teslim edilmiş kişilerden daha ileri tutulduğunu, ona korku ve saygı karışımı bir açıdan bakıldığına bu konudaki rivayetlerden anlamaktayız. Yazı bilenlerin parmakla gösterilecek kadar az olduğu Cahilliyyet devrinde şair, kabilesinin tarihçisi, andlaşma ve toplantılarda sözcüsü, barış zamanlarında iftihar vesilesi ve savaş alanlarında da zehirli ve keskin bir kılıcıydı. Kendisinde esrarengiz ve üstün nitelikler varsayılan şairin saldırılarına hedef olmamak için, dedikleri yerine getirir veya ona g t nmemek için düşmandan kaçıldığı gibi kaılırdı. Hele  airlik niteliği olmayan bir kimsenin, her nasılsa bir şairin hicivlerine hedef olması kadar korku bir Şey d ş n lmezdi. Bu duruma düşmüş bir Őahıs, Ortaçağ Avrupasında papaz tarafından afaroz edilmiş bir Hıristiyan gibi toplumun dışına itilmiş demektir. Hiciv san'atının, Emeviler devrinde, Arap edebiyatına hakim bir unsur seviyesine yükselmiş olması,  irin, yalnız Cahilliyyet devrinde değil, İslâmî devirlerin bazı dönemlerinde bile bir kılıç gibi kullanıldığını göstermektedir.

Cahilliyyet devrinde  aire verilen değerin ne denli büyük bir anlam taşıdığını, es-Suy t 'nin ibnü'r-Reşik'ten naklen kaydettiği aşağdaki ifadelerden anlamaktayız: "Araplardan bir kabile içerisinde bir şair yetişince diğer kabileler gelerek, bu sebeple o kabileyi tebrik eder, bu maksatla yemekler yapılır, düğün törenlerinde olduğu gibi kadınlar bir araya toplanıp udlarla oynar; bu durum, ırz ve namuslarının korunması, hasep ve neseplerinin savunulması, babadan oğula geçen cömertlik ve güzel geleneklerinin ebedileştirilmesi, Őeref ve Őanlarının yükseltilmesi demek olacağından, erkekler ve çocuklar da birbirlerini kutlardı. Araplar, birbirlerini, ancak dünyaya gelen bir erkek ocuk, yahut aralarında yetişen bir şair veyahut ta

doğurma zamanı yaklaşan bir kısrak sebebiyle tebrik ederlerdi". (I) Kabile, şâirin gözetilmesini, ihtiyaçlarının giderilmesini ve onun her zaman elüstünde tutulmasını kaçınılmaz bir vazife saymaktaydı. Kabileyi temsilen elçiler gönderme söz konusu olduğu zaman, şâirin bu hey'et içinde üstün bir yer işgal ettiği görüldü. Şâiri, başka bir kabilenin şâirine ağır basmış bir kabileye, savaşın en çetin bir safhasını kazanmış gözüyle bakılırdı.

Cahiliyyet devrinde şâirin bu derece üstün tutulması, şiire verilen kıymetin bir ölçüsü sayılmalıdır. Meşhur panayırlarda şiir yarışmalarının düzenlenmesi Arap kabilelerinin oralara çekilmesini kolay bir şekilde sağlamaktaydı. Bu yarışlarda derece alan şiirlerin Kâbe duvarlarına asılması, bu cemiyette şiir san'atının ne derece bir etkiye sahip olduğunu anlatmaya yeter kanaatindeyim. Şiir söylemeye bile, az da olsa, hayatında şiir ezberlememiş bir Arab'a hemen hemen rastlamanın mümkün olmayışı, bunun o devir toplumu için ekme ve su ayarında bir anlam taşıdığını göstermektedir.

Gerçekten de, güzel san'atların, duygular üzerinde en etkili olan şiirin, söz konusu cemiyette bu kadar etkili olmasını, Arap dilinin bu sanat için çok elverişli bir özellik taşımasında aramak her halde en kestirm bir yoldur. Diğer taraftan, aklî kabiliyetlerinden hafıza kabiliyetleri çok daha ileri olan bu insanların, kısa zamanda ezberlenmesi, kolayca yayılması ve duyguları canlı tutması sebebiyle, şiire bu ölçüde bir değer vermelerini yerinde ve doğru bir anlayışın eseri saymalıdır.

Şiirin güzel ve etkili bir san'at olduğunu belgeleyen çok özlü ifadelerle karşılaşmaktayız. Hz. Peygamber (s.a.), "Şüphesiz ki, beyânın bir kısmında sihir vardır." ve "Gerçekten de şiirin bir kısmında hüküm (başka bir rivayette hikmet) vardır. (2) " buyurmaktadır. 'Abbâs b. Mirdâs (ölm. 18/639) Hz. Peygamber (s.a.)'i methedince kendisine uzun bir elbise vermiş ve Kâ'b b. Zuheyr (ölm. 26/645) de meşhur kasidesini inşâd edince O'na da bir cübbe hediye etmiştir. (3) Hz. Ömer (r.a.) "Şiir öğreniniz; çünkü onda arzu edilen güzellikler ve sakınılacak kötülükler vardır." (4) demektedir. Abdullâh b. 'Abbâs (r.a.) da "Şiir Arapların ilmi ve divânlarıdır, onu öğreniniz ve Hicâz şiirini alınız." (5) tavsiyesinde bulunmaktadır. 'Abbâs (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.)'e "Ey Allah'ın Resûlü! Güzellik hangi şeydedir?" diye sorunca O da "Dildedir." (6) buyurmuştur. Yine Hz. Pey-

I- es-Suyûti, *el-Muzhir fi 'Ulûn'l-Luğa ve enva'ihâ*, nşr. Muhammed Ahmed Cade'l-Mevlâ, Mısır, tsz. II, 373

2- Ebû Dâvûd *eş-Sünen*, hz. 'İzzet Abdu'd-De''âs, nşr., Muhammed 'Alî es-Seyyid. Humus, V, 277-278

3- İbnu 'Abdirrabihi, *el-'İkdu'l-fertâ*, thk. Ahmed Emîn el-Kâhire, 1956, V, 291

4- Ebû İsnâk el-Kayravâni, *Zehru'l-âdâb*, thk. nşr., 'Alî Muhammed el-Becâvi, Mısır, 1969, I, 23

5- *el-'İkdu'l-fertâ*, V, 281

6- el-Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, nşr. Fevzi 'Attûri, Beyrut, 1968, I, 102

gamber (s.a.), "Yolcunun azığı, deverleri şiir inşâd ederek sürmek ve içinde fâhiş sözler bulunmayan şiirdir." (7) demıştır. Allah'ın Elçisi bir gün Hz. Ayşe (r.a.)yi, Zuheyr b. Cenâb (ölm. 564 m.)'in şiirlerini inşâd ederken dinler ve şiir sona erince şöyle buyurur: "Ya Ayşe! Şâir doğru söylemiştir, insanlara teşekkür etmeyene Allah'ta bir karşılık vermez." (8)

Şiirin değerini anlatan yüzlerce güzel sözlerden biri de şu rivayettir: Nusayb b. Rebâh (ölm. 108/726), 'Abdullâh b. Ca'fer b. Ebi Tâlib (ölm. 80/700)'i methedince O da O'na çok miktarda mal, elbise ve binek hayvanları verilmesini emreder. Bu durumu yadırgayan yanındakiler O'na, "Bunun gibi siyah bir köleye nasıl böyle davranıyorsun?" deyince O da cevap olarak, "Ne! Allah'a yemin olsun ki, Kendisi köle olsa da şiiri hürdür, her ne kadar siyah ise de övgüleri beyazdır. O'nun aldığı tükenen bir mal, eskiyen bir elbise ve zayıflayan binek hayvanlarından ibarettir; fakat O, dillerde dolaşan bir methiye ve kalıcı olan senalarını bağışlamıştır." (9) şeklinde karşılık vermiştir.

Şiirle ilgili olarak, gerek Hz. Peygamber (s.a.)'e ve gerekse İs-âm büyüklerine' şâir ve ediplerine nisbet edilen pek çok rivâyet varsa da, bir başlangıç olarak açıklamaya çalıştığımız bu hususun ayrıntılarını bir yana bırakarak, "Şür Arapların divânıdır." sözünün, şiirin, söz konusu toplum için ne demek olduğunu çok veciz bir şekilde anlatacak bir nitelik taşıdığını belirtmekle yetinelim. Nitekim İbnü Haldûn da bu hususa temas ederek "Unutulmamalıdır ki, söz san'atı içinde yer alan şiir san'atı Araplar arasında çok yüksek bir değere sahip bulunmaktaydı; bundan dolayı onu, bilgi ve hikmetlerinin divânı saymışlardır. Onların şiir hususundaki melekeleri de çok kuvvetli bir durumda idi." (10) demektedir.

Hicret'in tamamlanması ve daha sona da Bedir harbinin (2/624) kazanılması üzerine Müslümanlar gittikçe kuvvetlenmeye başlayınca Mekke'li müşrikler büyük bir telaş ve korkuya kapıldılar. Çok geçmeden bu telaş ve korku onları Müslümanlara karşı amansız bir saldırıya sevketti. Mekke'nin fethine değin (8/630) sürüp giden bu savaşın askerî, siyasî ve iktisadî sahalarda devam etmesi yanında, gittikçe şiddetini arttıran bir tarzda sözle de yapıldığını görmekteyiz. Kısa aralıklarla devam eden kılıç savaşına denk olmak üzere söz savaşının daha uzun ve daha etkili bir biçimde devam ettiğini elimizdeki kaynaklardan öğrenmekteyiz. Müslümanlar bu savaşı da, savaş meydanlarında elde ettiklerinden daha parlak bir şekilde kazanmışlardır. sözle (şiirle) yapılan bu savaşın da kazanılması gerektiğine işaret eden Hz. Peygamber (s.a.), "Allah'm Elçisi'ne kılıçlarıyla

7- eş-Şerîf er-Râzî, *el-Mecâzâtü'n-Nebeviyye*, nşr., Tâhâ Muhammed ez-Zeyni el-Kâhire, 1967, s. 206.

8- *el-'İkdu'l-ferîd*, V, 275

9- Aynı kaynak, V. 292

10- İbnü Haldun, *el-Mukaddime* Beyrut, ts. s. 570

yardım edenleri dilleriyle de yardım etmekten meneden nedir?" (II), buyurarak Müslüman şairlerin bu harbe bütün varlıklarıyla katılmalarını sağlamışlardır.

Mekkeli müşriklerden, başta Hz. Peygamber (s.a.) olmak üzere Müslümanları hicvedenlerin başında 'Abdullâh b. ez-Zibe'râ (ölm. 15/636), Ebû Sufyân b. el-Hâris (ölm. 20/641) (12), 'Amr b. el-'As (ölm. 43/664) ve Zırâr b. el-Hattâb (ölm. 13/634) gelmekteydi. (13) Mekke'nin fethine kadar müşrik olarak kalan bu şairlerin, Müslümanlara yönelttikleri hicivler devam ederken müslümanlardan biri Hz. Ali (r.a.) "ye gelerek "Bizi yeren topluluğu bizim adımıza hicvet." deyince O da "Eğer Allah'ın Elçisi izin verirse.." şeklinde karşılık vermiştir. Bunun üzerine o zat "Ey Allah'ın Rêsulü! Ali'ye, bizi hicveden topluluğu hicvetmesi için izin ver." şeklinde müracaatta bulununca, Hz. Peygamber (s.a.) "Ali'de, şiiirden yerine getirilmesi arzu edilen güç yoktur." buyurmuş ve Ensar'a seslenerek yukarıda manasını verdiğimiz Hadis'i söylemişlerdir. Böyle bir durumun ortaya çıkması üzerine Hassân b. Şâbit (r.a.) ayağa kalkarak "Bu işi ben yerine getiririm." der ve dilinin ucundan tutup "Allah'a yemin ederim ki, bu dil sebebiyle Şan'a ile Buşra arasında bir dil benim hoşuma gitmez." deyince Hz Peygamber (s.a.) "Ben de onlardan biri olduğum halde onları hasıl hicvedersin?" buyurur. Hassân (r.a.) bu soruya çok güzel bir kaşılıkla "Ben seni onlardan, bir kılın hamurdan çıkarılışı gibi çekip çıkarırım." der. Hassân'ın bu cevabından memnun olduğu anlaşılan Hz. Peygamber (s.a.) "O halde Ebu Bekr (r.a.)'e git, sana Kureyş topluluğuyla ilgili bilgileri, mühim günlerini ve soylarını öğretsin, sonra da onları hicvet, Cebrail seninle beraberdir" (14) buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.)'in bu emri üzerine Hassân Ebû Bekr (r.a.)'e devam etmeye başlayarak O'ndan gerekli bilgileri elde etmeye çalışır. Ebû Bekr (r.a.) O'na, "Şu ve şu kadınlardan hiç söz etme, şu ve şu kadınları zikret." şeklinde O'na Kureyşlilerin soyları ile ilgili yetecek kadar bilgiler verir. (15)

Hassân (r.a.) la birlikte Kureyş şairlerine karşı Müslümanları savunan, bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.)'in şairleri olma vasfını kazanan Kâ'b b. Mâlik (r.a.) ve 'Abdullah b. Revâhah (r.a.) da bulunmaktaydı. (16) Yukarıda açıklanan bu hadise üzerine Kureyşlilerle Müslümanlar arasında amansız bir şiir savaşı başla-

11- İbnu'l-Esir, *Usdu'l-ğâbe ft ma'rifeti's-sakâbe*, Tahran, 1285, II, 4

12- Peygamberimiz (s.a.) in amcasının oğlu olan Ebû Sufyân hem O'nun süt kardeşiydi ve hem de kendilerine en çok benzeyen biriydi. Mekke'nin fethinde müslüman olmuş ve daha sonra Hz. Peygamber'in tebsîrâtına nâil olmuştur. (Bkz. İbnu Hallikân, *el-vefeyâi* VI, 351-352).

13- Ebû'l-Ferec el-İsfehânî, *el-Eğâni* nşr. 'Abdussettâr, Ahmed Ferrâc, Beyrut, 1959, IV, 141-142; *Usdu'l-ğâbe* II, 4

14- *el-Eğâniy* IV, 142

15- *Usdu'l-ğâbe* II, 4

16- *el-'Ikud'l-ferid*, V, 283.

miş ve sonunda sözünü ettiğimiz üç şair onlara karşı çok etkili bir mücadele vermiştir. Öyle ki, bu durum Hz. Peygamber (s.a.)'i, Hassân için, Mescit'te, üzerine çıkıp ayakta kendisini öven ve kendisiyle iftihar edilen şiirler okuması gayesiyle bir mimber tahsis etmeye sevketmiş ve "Şüphesiz ki, Allah, Allah'ın Elçisi'ni savunduğu müddetçe Ruhul-Kudus vasıtasıyla Hassân'ı te'yid eder." (17) buyurmuş, bir başka rivayette de "Şüphesiz ki, Ruhul-Kudus, Allah'ın Elçisi'ni savunduğu müddetçe Hassânla beraberder." (18) demiştir.

Müslümanlarla İmşirikler arasında şiir savaşının başlamasına sebep teşkil eden iki ayrı rivayet daha bulunmaktadır. Bu rivayetlerden de söz etmeyi, konunun açıklığa kavuşması bakımından zaruri görmekteyiz. Bunlardan birinde anlatıldığına göre, Ebû Sufyân'ın şiirleri Hz. Peygamber (s.a.)'e ulaşınca bu durum Kendisine çok ağır gelmiş ve bunun üzerine 'Abdullah b. Revâha'yı çağırarak O'ndan şiir inşâd etmesini istemiştir. 'Abdullah, Kendisi'ne şiirlerini inşâd edince, bu şiirleri sonuna kadar idilnemiş ve sonunda O'na, "Sen cömert ve şerefli bir şâirsin." buyurmuştur. O'nun ardından Kâ'b b. Mâlik'i çağırarak O'ndan da şiir inşâd etmesini talep etmiştir. Kâ'b b. Mâlik te şiirlerini okuyunca O'na da "Sen savaşın vasfını güzel yapıyorsun." (19) demiştir. Son olarak Hassân'ı çağırarak Hz. Peygamber (s.a.) O'na, "Bizim adımıza onlara cevap ver." buyurunca Hassân dilini dışarı çıkararak onu burnunun ucuna değdirir ve "Sen'i hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, bu durum sebebiyle içte bana ait bir dilin olmasını istemiyorum. Allah'a yemin ederim ki, eğer ben onu bir kayanın üstüne koysaydım onu ikiye böler, veya onu bir tüy üzerine dokundursaydım onu da anında tıraş ederdi." (20) der.

Bu hususla ilgili diğr bir rivâyti de şu şekilde görmekteyiz: Hassân bir gün Hz. Peygamber (s.a.)'e gelerek "Ey Allah'ın Elçisi: El-Hâris oğlu Ebû Sufyân Sen'i hicvetektedir. O'na, bu hususta el-Hâris oğlu Nevfel'in yardım ettiği anlaşılıyor. Ey Allah'ın Elçisi! Onları hicvetmeme izin verir misin?" deyince Hz. Peygamber (s.a.) yukarıda manasını verdiğimiz Hadis'i söyler. (21) Bu hususa temel teşkin eden bir Hadis te el-Buhârî'de yer almaktadır. Bu hadis Hz. Ayşe (r. a.)'den, "Hassân b. Sâbit Allah'ın Elçisi'nden müşrikleri hicvetmek için izin istedi, Allah'ın Elçisi de (Benim nesebimi nasıl hicvedersin?) buyurunca, Hassân, (Ben Sen'i onlardan bir kılın hamurdan çekilişi gibi çekip çıkarırım) dedi." (22) şeklinde rivâyet edilmektedir.

17. Ebû Dâvûd, V, 280; Usdu'l-Ğâbe, II, 4.; Zehru'l- daâb, I, 25.

18. Ebû Dâvûd, V, 280.

19. Bkz. *Zehru'l-Âdab*, I, 25-26.

20. Aynı kaynak, I, 25-26; *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 102; 'Abdulkâdir b. 'Umer el-Bağdâdî, *Hüûnetu'l-edeb*, Bulak, 1093, I,3.

21. Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemheretueş'ari'l-'Arab*, thk. 'Alî Muhammed el-Becâvî, el-Kânire, ts. I, 30.

22. *el-Câmi'u's-sahîh*, Mısır, tez., VIII, 44.

Müşriklerin hicviyelerine karşılık verilmesiyle ilgili bir rivâyet te el-Eğâni'de bulunmaktadır. Bu rivâyette Hz. Peygamber (s.a.) "Revâha oğlu 'Abdullâh'a emrettim, müşriklere karşılık verdi ve güzel söyledi. Mâlik oğlu Kâ'b'a emrettim, o da müşriklere karşılık verdi ve güzel söyledi. Şâbit oğlu Hassân'a emrettim, sadre şifa verdi ve şif'a buldu." (23) buyurmaktadır. Bu Hadîs Hz. Ayşe (r.a.) tarafından da teyid edilerek "Hz. Peygamber (s.a.)'in, (Hassân müşrikeri hicvetti, sadra şifa verdi ve şifa buldu) dediğini duydum." (24) demektedir ki, Hassân'ın bu hususta taşı gediğine koyduğu kesin bir şekilde ifade edilmiş olmaktadır.

Bütün bu rivayetlerin geliş şekli ne olursa olsun, netice itibariyle hepsinin bir gerçeğe ışık tuttuğu görülür. O da, Hz. Peygamber (s.a.)'in müşrikleri hicvetme hususunda İslâm şairlerine cesaret vermiş olması ve Kendisinin de bu karşılıklardan çok memnun kalmış bulunmasıdır. Aşağıdaki satırlarda' yalnız Hassân'ın, iirle-riyle İslâm'a ne denli büyük bir hizmette bulunduğu mühim vak'alara temas edilerek kısaca açıklanacaktır.

Hassân'ın, Hz. Peygamber (s.a.) hakkında büyük bir yekün tutan şiirleri bulunmaktadır. O'na olan sonsuz iman ve engin sevgisinin birer demeti halinde gümmüze kadar gelen bu şiirlerden yalnız bir kaç beyte temas etmek uretiyle, samimî duygularının ne şekilde aksettiğini göstermeye çalışacağım. Bakınız Hassân b. Şâbit Peygamber (s.a.)'in güzelliğini nasıl dile getiriyor:

"Gözüm, hiç bir zaman Sen'den daha iyisini görmedi, Sen'den daha güzelini kadınlar doğurmadı."

"Her kusurdan uzak olarak yaratıldın. Sanki Sen dilediğin gibi yaratıldın." (25)

Hz. Ayşe (r.a.) Allah'ın Elçisi'ni anlatırken "Allah'a yemin ederim ki, O, Hassân'ın, hakkında söylediği şu beyitlerdeki gibiydi." (26) demiştir. Söz konusu beyitler şunlardır:

"Alın, kapkaranlık bir gecede ne zaman görünürse, karanlıklarda tutuşup yanmakta olan kandil gibi parıldar."

"Ahmed gibi bir hak ölçüsü, ya da mülhide bir ibret dersi verecek kim olmuştur veya olabilir ki." (27)

Hassân'ın, Yüce Allah ve Hz. Peygamber (s.a.) hakkında terennüm ettiği çok veciz ve özlü manalardaki incelik ve güzellik O'nun bu husustaki ustalığını göster-

23. IV, 147.

24. et-Tebrîzi, *Mişkâtulmesâbih*, nşr. Muhammed Nâsiruddîn, Dımaşk, 1961, II, 527.

25. *Dıvanu Hassân*, Beyrut, ts., s. 10.

26. *Dıvanu Hassan*, s. 60.

27. Aynı kaynak, s. 60.

mekte ve İslâm'a olan hizmetinin ne kadar yüksek ilham akışı içerisinde sergilendiğini ortaya koymaktadır. Tek başına İslâm'ı ve Hz. Peygamber (s.a.)'i tanıttak bir vasıf taşıyan aşağıdaki manalar karşısında, O'nun bu hizmetini derin bir saygı içerisinde takdir etmemek mümkün mü? Yüksek bir duygunun ve engin bir aşkın ürünü olan söz konusu beyitlerin manalarını aşağıya alıyoruz:

"O, davranışları en güzel olandır, üzerinde, parıldayan ve görülen, Allah tarafından şahit kılınmış nübüvvet mührü vardır."

"Müezzinin, beş vakit namaz için "eşhedu" diyerek okuduğu ezanda Yüce Allah Nebi'nin adını kendi adına ekledi."

"Allah, O'nu yüceltmek maksadıyla, Kendisi için O'nun adından bir pay ayırdı; böylece Arş'ın Sahibi'indeki adı Mahmûd, buradaki adı ise Muhammed olmuştur."

"O, yeryüzünde putlara tapıldığı bir sırada, peygamberlerin gelmediği bir fetret ve ümitsizlik zamanından sonra bize gelen bir Peygamberdir."

"Böylece O, Hint demirinden yapılmış kılıcın parlaması gibi parıldayan, aydınlatıcı ve doğru yola götürücü bir kandil olmuştur."

"Bizi Cehennem ateşiyle korkutup Cennetle müjdededi ve bize İslâm'ı öğretti; bu sayede Allah'a şükrediyoruz."

"Sen yaratıkların İlah'ı ve benim Rabbim ve yaratıcısın. Ben, insanlar arasında yaşadığım müddetçe bunun böyle olduğuna şahadet ederim."

"Ey insanların Rabbi olan Allah: Sen, Sen'den başka ilâh tanıyanların sözlerinden münezze ve yüksek oldun. Sen en yüksek ve en yücesin."

"Yaratmak, tüm iyilikler ve işlerin hepsi Sen'in elindedir. bu sebeple yalnız Sen'den hidayet diler ve ancak San'a kulluk ederiz." (28)

Ḥassân b. Sâbit'in asıl hizmetini teşkil eden husus, müşrik şairlere karşı yaptığı şiir savaşıdır. O'nun yaptığı bu şiir savaşının çeşitli ve değişik biçimleriyle karşılaşmaktayız. Bu mücadelenin başında, şüphesiz ki, Peygamberimiz (s.a.)'in amcası el-Haris'in oğlu Ebû Sufyânla yaptığı şiir mücadelesi yer almaktadır. Ḥassân, Hz. Ebû Bekr (r.a.)'den, Kureyslilerin nesepleriyle ilgili gerekli bilgileri elde edince Ebû Sufyân'a şu karşılığı vermiştir:

"Gerçekten de toplulukların hepsi, Hâşim'in Oğlu'nun aşağı biri değil, filizleri, çok, esaslı bir dal olduğunu bilmişlerdir."

"Onların arasında, onların bildiği, sana ait bir kök bulunmamaktadır; o halde hakkına razı ol ve deve biti gibi onlara yapışıp kal."

"Gerçekten de, Hâşimoğulları'ndan en yüksek şan ve şerefe sâhip olanlar Mahzumoğulları'nın kızının soyundan gelen kişilerdir. Senin baban ise kölenin biridir."

"Zühreoğulları'nın, kime ait olduğu bilinmeyen kadınları, sizden, şerefli bir kimseyi doğurmadığı gibi şan ve üstünlük yaşlı kadınlarınızın semtine bile uğramadı."

"Sen, ne Abbâs gibi ve ne de O'nun anasının oğlu gibisin; lâkin sen kendisi için ateş yakılmayan şerefsiz birisin." (29)

"Sen, tıpkı binicinin arkasına asılan tek bir matra gibi Hâşimoğulları'na eklenmiş bir sığıntısın."

"Şüphesiz ki, annesi Sümeyye ve Semrâ (30) olan bir kimse, gayret gösterilmiş olsa da yenilmiş demektir." (31)

Hassân'ın bu kasidesi Kureyşliler'e ulaşınca, Ebû Bekr (r.a.)'i kastederek, "Bu, Ebû Kuhafe Oğlu'nun habersiz olduğu bir şiir değildir demeye başladılar." (32) denilmektedir.

Hassân b. Sâbit çok meşhur ve uzun bir kasidesinde Hz. Peygamber (s.a.)'i ve Müsümanları öven, karşı tarafı yeren bir eda içinde yine Ebû Sufyân'a şöyle sesleniyor:

"Allah'ın emîn meleği Cebrâil ve bir dengi bulunmayan Ruhu'l-Kudus aramızda bulunmaktadır."

"Yüce Allah, (Eğer bu imtihan fayda verirse, gerçekten de Ben, hakkı söyleyen bir kulu elçi olarak gönderdim.) buyurdu."

"Ben O'na şehâdet getirdim, siz de ne duruyorsunuz, kalkın ve O'nu gönülden tastik ediniz dedim. Siz ise (Ne kalkarız ve ne de böyle bir şeyi arzu ederiz.) dediniz."

"Allah, (Gerçekten de Ben, gayretleri bu uğurda düşmanla karşılaşmak olan Ensâr'dan meydana gelen bir ordu göndermeyi müyesser kıldım.) buyurdu."

"Hey! Benden Ebû Sufyân'a ulaştırın ve deyin ki, sen hava gibi boş kalbi çıkarılmış korkağın birisin."

"Sen Muhammed (s.a.)'i yerdin, ben de hemen ardından, O'nun adına sana cevap verdim. Şüphesiz ki, bu hususta Allah katında sevap vardır."

29. 'Abdalmuttalib'in oğullarından Hz. 'Abbâsla kardeşi Zîrâr'ı kastedmektedir.

30. Sümeyye kendisinin, Semrâ' ise babasının annesidir.

31. *Dîvânü Hassân*, s. 89.

32. *Zehru'l-Âdâb*, I, 26; *Usdu'l-ğabe*, II, 5.

"Sen O'na denk olmadığın halde nasıl oluyor da O'nu hicvetmeye yelteniyorsun; çünkü sizin en kötünüz en iyinize fedadır."

"Sen, yarıtılışı vefakârlık üzerine kurulmuş, kutlu kılınmış, günahsız, Hakk'a inanan ve Allah'ın emin Kulu'nu hicvettin."

"Şüphesiz ki, babam, babamın babası ve nâmusum, size karşı Muhammed'in (s.a.) nâmusunu korumak için bir kalkandır".

"Dilim, hiç bir kusuru olmayan keskin bir kılıçtır. Denizime gelince onu kovalar bulandırmaz." (33)

Rivâyet edildiğine göre Hassân Hz. Peygamber (s.a.)'in huzurunda bu kasideyi okurken sıra "Sen Muhammed'i yerdin, ben de hemen ardından O'nun adına sana cevap verdim. Şüphesiz ki, bu hususta Allah katında sevap vardır." beytine gelince, Hz. Peygamber (s.a.) "Ya Hassân;! mükâfatın Cennettir" buyurmuş ve "Şüphesiz ki, babam, babamın babası ve nâmusum, size karşı Muhammed'in nâmusunu korumak için bir kalkandır." beytini dinleyince de "Allah seni Cehenem ateşine karşı korusun." diyerek mukabelede bulunmuştur. (34)

Yine bu kaside içinde yer alan "Sen, O'na denk olmadığın halde nasıl oluyor da O'nu hicvetmeye yelteniyorsun; çünkü sizin en kötünüz en iyinize fedâdır." beytini okuyunca, o mecliste bulunanlar "İşte, bu Arapların söylediği en insafli beyttir." demişlerdir. (35)

Hassân'ın bu hicviyeleri karşısında Ebû Sufyan'ın dolu dolu gözyaşı dökerek ağladığı ve Hz. Peygamber (s.a.)'e sığınarak, Hassân'ı bu işten vazgeçirmek için rica ettiği yalvardığı rivayet edilmektedir. (36)

Mekke'nin fethi tamamlandıktan, Tebük mes'elesi halledildikten ve Sakif kabilesi müslüman olduktan sonra Medine'ye, Arap yarımadası'nın her yerinden akın akın hey'etler gelmeye başladı. İslâm dini ve devletinin artık bir vakta olduğunu ve İslâmiyet'i kabul etmekten başka çıkar bir yol olmadığını anlayan Arapların, 9. Hicret yılında, birbirinin ardından heyet göndermelerinden dolayı bu yıla Hey'etler Senesi (Senetu'l-Vufûd) adı verilmiştir. (37) Bu hey'etler arasında hatırı sayılır bir yer tutan Temim kabilesinin hey'etiyle ilgili çok canlı bir rivayet vardır. Hassân'ın şiirleriyle İslâmiyet'in yayılmasında ve savunulmasında ne derece etkili olduğunu çok belirgin ifade etmesi bakımından bu hey'et üzerinde titizlikle durmak gerektiğine inanmaktayım.

33. *Divânü*, Hassân, s. 8-9; İbnu Kuteybe *es-Şi'ru ve's-şu'arâ'*, nşr. M.J.De Goeje, Leiden, 1904, s. 179.

34. *Zehru'l-Âdâb*, II, 1089-1090.

35. Aynı kaynak, II, 1089-1090.

36. Şevkî, *Zayf, Târîhu'l-edebî'l-'Arabî Mısır*, tse. II, 79.

37. İbnu Kesîr, *es-Siretu'n-Nebevîyye*, nşr. Mustafâ 'Abdulvâhid, Beyrut, 1976, IV,

Yetmiş veya seksen kişi oldukları bildirilen bu hey'et, Medine'ye ulaşınca Mescid'e girer ve Hz. Peygamber (s.a.)'e, odaların arkasından "Ya Muhammed! Karşımıza çık." diye bağırıp çağırırlar. Onların bu yakışıksız bağışıları Allah'ın Elçisi'nin hoşuna gitmez; bununla birlikte vakit geçirmeden karşılıklarına çıkınca onlar, "Ya Muhammed! Biz seninle karşılıklı olarak övünmek üzere geldik! şairimize ve hatibimize izin ver." dediler. Peygamber (s.a.) de "Hatibinize izin verdim, konuşsun." buyurunca, hatipleri olan 'Uṭârid b. Hâcib (ölm. 20/640) ayağa kalkarak kavmini öven kısa bir konuşma yapar (38). Onun bu hitabesine, Hz. Peygamber (s.a.)'in emri üzerine Sâbit b. Kays. (ölm. 12/633) karşılık vererek ondan daha belîğ ve anlamlı bir konuşma yapar. (39)

Hatiplerin karşılıklı hitabede buldukları bir sırada Hz. Peygamber (s.a.) o toplantıda bulunmayan Ḥassân b. Şâbit'e haber göndererek gelmesini emerder. Bu haberi alan Ḥassân çok geçmeden çıkagelir ve Temîm hey'etinin şâiri'olan ez-Zibirân b Bedr (ölm. 45/665) ayağa kalkarak kavminin üstünlüğünü savunan bir kaside okur. Söz sırası beri tarafa gelince Hz. Peygamber (s.a.) Ḥassân'a dönerek "Ya Ḥassân! Kalk, bu adama cevap ver." buyurur. Bu emri alan Ḥassân ayağa kalkarak o şâirin okuduğu kasidenin vezin ve kafiyesinde olmak üzere ondan daha güzel ve daha uzun kasidesini terennüm eder. (40)

Bu mühim hâdiseye ilgili olarak her iki şâire ait iki ayrı kaside rivâyet edilmekte ise de, bunlardan Ḥassân'a ait olan, söz konusu iki kasideden daha yaygın olanından bir kaç beytin manasını vermekle yetinelim:

"Gerçekten de Fihri ve kardeşlerinin ulularından meydana gelen bir topluluk, insanlara, uyulan bir yolu iyi bir şekilde gösterdiler."

"Yalnız bulunduğu sırada, davranış tarzı Allah'tan sakınmak olan herkes bu sünnete ve onların koydukları kanunlara râzî olup onunla yetinirler."

"Bunlar, savaşta olduklarında düşmanlarına ağır darbe indiren veya kendilerinden yana olanlara bir fayda sağlamaya çalıştıklarında da gerçekten fayda sağlayan bir topluluktur."

"Bu. onların sonradan elde edilmeyen bir özellikleridir. Unutmayın ki, davranışların en kötüsü sonradan ortaya çıkarılmış olanıdır."

"Bunlar, aynı zamanda nâmus timsali kimselerdir. o kada ki, nâmuslu oluşları Kur'an'da bile geçmektedir. Aç gözlülük te etmezler ve dünya düşkünlüğü onları alaşağı edip küçültmez."

38. Aynı kaynak, IV, 79-80.

39. Bkz. *el-Eğâni*, IV, 451; *es-Stretun'-Nebeviyye*, IV, 78-79; *Divânü Ḥassân*, s. 143.

40. Bkz. *el-Eğâni*, IV, 152; İbnu Hişâm, *Stretu'n-nebi*, nşr. Mustafâ es-Sekâ, Mısır, 1936, IV, 987-988; *es-Stretu'n-Nebeviyye*, IV, 81.

"Arzuların ve taraftarların değişip ayrıldığı bir zamanda taraftarları Allah'ın Elçisi olan millet ne şerefli bir millettir."

"Dokuyucu ve usta br dilin arzu ettiği hususlarda' Kendisi'ne yardım eden bir topluluk, benim bu methiyelerimi onlara hediye etti."

"Bu sözün ciddi oluşu insanlara ciddi de gelse veya onu alaya da alsalar, gerçekten de onlar bütün boyların en üstünüdürler." (41)

Sâbit oğlu Hâssân kasidesini bitirince, sözü edilen hey'et içinde bulunan el-Ekra' b. Hâbis (ölm. 31/651) ayağa kalkarak şunları söyler:

Allah'a yemin olsun ki, gerçekten de bu Kişi'ye her şey tam olarak verilmiştir. Allaha yemin ederim ki, hatibi bizim hatibimizden daha üstün, şâiri bizim şâiri-mizden daha güçlü ve sesleri bizimkinden daha gürdür." (42)

Bu tören sonunda hepsi müslüman olan bu heyet üyeleri Kur'an'ı ve İslâm dininin esaslarını öğrenmek için bir müddet Medine'de kaldıktan sonra yurtlarına dönecekleri sırada, Hz. Peygamber (s.a.) hepsine, Bilâl (r.a.)'ın eliyle dağıttığı bol bağışlarda bulunmuş (43) ve daha önce cereyan eden bir vak'a sonunda kabilelerinden esir olarak alınan erkek, kadın ve çocuklarını da kendilerine geri vermiştir. (44) İslâm tarihinde mühim bir yer işgal eden bu hâdise hakkında aşağıdaki Âyetler inmiştir:

"Şüphesiz ki, odaların ardından Sen'i yüksek sesle çağrılardan çoğunun akılları ermez."

"Eğer onlar, Sen karşısına çıkıncaya değin sabretselerdi bu, kendileri için çok daha iyi olurdu. Yine de Allah çok bağışlayıcı ve esirgeliyicidir." (45)

Temimoğulları hey'etiyle yapılan bu toplantıda, gerek hitabet vazifesini yerine getiren Şâbit b. Kays'ın ve gerekse şâirlerine çok güzel bir karşılık vermiş olan Hâssân b. Şâbit'in bu hizmetleri, başta Hz. Peygamber (s.a.) olmak üzere orada bulunan bütün Müsümanların yüzünü güldürürken karşı tarafı da hayrete düşürmüştür. İslâm'm ve onun Yüce Peygamberi'nin kendilerine kazandırdığı ruh zen-

41. Kasidenin metni için bkz. *Divânu Hassân*, s. 145-146; *el-Eğâni*, IV, 153-154; *es-Siretu'n-nebeviyye*, IV, 81-82.

42. *el-Eğâni*, IV, 153-154.

43. Bkz. *Siretu'n-Nebi*, IV, 987-991; *el-Eğâni*, IV, 154-155; *es-Siretu'n-nebeviyye*, IV, 77-86; *el-Makrizi*, *İmtâ'ul-esmâ'*, nşr. Mahmûd Muammed Şâkir, el-Kâhire, 1941, I, 438-439; *Ebû Dâvûd*, V, 199.

44. *İmtâ'u'l-esmâ'*, I, 438-440.

45. *el-Hucurât*, 4-5; âyetlerin iniş sebebi için bkz. 'Abdullah en-Nesefî, Mısır, ts. II, 167-168; *es-Siretu'n-Nebeviyye*, IV, 86; Ebû'l-Hasen 'Alî en-Neysâbüri, *Esbâbu'n-nuzûl*, Mısır, 1968, s. 219-220.

ginliği sayesinde, müşrik bir topluluğu duygulandırarak bir anda hepsinin müslüman olmalarına vesile olan Hâssân ve Şâbit'in bu büyük hizmetleri dil ile yapılan hizmetlerin en güzel bir örneğini teşkil etmektedir.

Hassân'ın, etkili ve keskin diliyle yerine getirdiği savaşın bir başka örneği de Mekke'nin alındığı günlerde geçmiştir. Daha önce de adından söz ettiğimiz, Müslümanları en çok hicveden şâirlerden biri olan İbnu'z-Zibe'râ, o büyük fetih günü Hz. Peygamber (s.a.)'den kaçınca Hâssân O'nun ardından şöyle seslenir. (46)

"Kini, sana kanını helâl kılan, kısıtlı, düşük bir yaşayış içinde bulunan Necrândaki adamı elden kaçıрма."

"Harplerde mızrağın denendi de yumuşak, içi boş ve kusurlu bulurdu."

"Allah ez-Zibe'ra'ya ve oğluna kızmıştır. Hayatta iken de yapılan kötlüğe karşı yerine getirilen nice cezalar vardır." (47)

İbnu'z-Zibe'râ Hâssâr'ın bu beyitlerini duyunca vakit geçirmeden Peygamber (s.a.)'e gelerek müslüman olur. (48)

Bütün bu hizmetleri neticesinde Hz. Peygamber (s.a.)'in şairi olma niteliğini tam olarak hak emiş olan Hâssân, Mekke'nin fethine kadar müşrikleri çeşitli kasideleriyle hicvederek onların diğer Arap kabileleri üzerindeki etkilerini sıfıra indirdiği gibi, usta uslubuyla hepsini baskı altına almış ve büyük ölçüde susturmuştur. Hâssân, müşrikleri, imansızlıkla ve putlara tapmakla değil, harp meydanlarında Müslümanlar karşısındaki yenilgilerini sayıp dökerek, soylarıyla ilgili pürüzlü yanlarını yakalayarak, yermekte, kınamakta, ayıplamaktaydı. O'nun böyle bir yol takip etmesi, İslâm ve Arap edebiyatı tarihçileri tarafından yerinde bir hareket tarzı olarak kabul edilmekte ve "Zaten müşrik olmaları sebebiyle onları imansızlık ve Allah'a şirk koşmakla hicvetmiş olsaydı, haklarında arzu edilen ve neticede gerçekleştirilmiş bulunan etkiyi elde edemezdi" (49) denilmektedir.

Hâssân'ın, müşriklere karşı başarıyla yürüttüğu bu savaşın kazanılmasından çok memnun olan Hz. Peygamber (s.a.)'in, zaman zaman Müslümanların kendi aralarında meydana gelen sürtüşmelerde de şahitliğine başvuru olan bir kişi olarak kendisine yüksek değer verdiğini elemizde bulunan mühim bir rivayetten anlamaktayız.

Rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.) bir takım kimselerin Hz. Ebû Bekir (r.a.)'e dil uzattıklarını duyunca mimbere çıkararak Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra "Ey insanlar! Sizden hiç kimse bana karşı, elimin ve nefsimin

46. Bkz. *es-Siretu'n-Nebeviyye*, III, 585; *Divânu Hassân*, s. 213.

47. *Divânu Hassân*, s. 213.

48. *es-Siretu'n-Nebeviyye*, III, 585; *Divânu Hassân*, s. 213.

49. *Târîhu'l-edebil'l-Arabi*, II, 78.

sahip olduğu hususta Ebû Bekir'den daha emin değildir. Hepiniz, bana "Yalan söylüyorsun." dediğiniz zaman Ebû Bekir "Doğru söyledin." demektedir. Eğer kendime bir dost edinecek olsaydım Ebû Bekir dost edinirdim." buyurduktan sonra Hassân'a dönerek "Benim hakkımda ve Ebû Bekir hakkında söylediklerini tekrar et." der. Bunun üzerine Hassân "Şöyle söyledim ey Allah'ın Elçisi." diyerek aşağıda manasını vereceğimiz beyitlerini tekrar eder. (50)

"Güvenilir bir kardeşe ihtiyaç duyarsan, yerine getirdiği işler sebebiyle, bu uğurda ikinci gelen, bulunduğu savaşlarda davranışları övgüyle anılan, peygamberlere inanan bütün insanların ilki olan ve düşmanların, dağa tırmanıp etrafında dolaştıkları bir sırada o yüksek mağarada ikinin ikincisi bulunan kardeşin Ebû Bekir'i tatırla."

"O, Allah'ın Elçisi'nin dostu oldu, herkes, yaratıklardan hiç kimsenin O'na denk olmadığını iyice kavramıştır."

"O, Peygamber (s.a.)'den sonra Alhah'tan en çok sakınanı, en şefkatlisi ve omuzladığı işlerde en vefekârı olması bakımından yaratılmışların en hayırlısıdır."

"O, ebedî arkadaşının doğru yolu göstermesi sonunda, Allah'ın emrine uyarak övgüyle anılan bir hayat sürmüş olup onun dışına çıkmamıştır." (51)

Bu beyitlerin okunması üzerine Hz. Peygamber (s.a.)'in "Doğru söyledin ya Hassân! Arkadaşımı bana çağırın," buyurduğu ve bu sözü üç kere tekrar ettiği rivayet edilmektedir. (52)

Bu ve benzeri şiirlerin, Müslümanlar arasında en büyük bir değer ifade ettiğini, İbnu 'Abbâs (r.a.)'a "ilk müslüman olan kimdir?" diye sorulduğu zaman O'nun cevap olarak "Hassân'ın şu sözlerini duymadın mı?" diyerek yukarıdaki beyitleri okuması ile ilgili rivayetten daha iyi anlamaktayız. (53)

Hassân'ın, genellikle bir hadiseye bağlanmayan; ancak müşrikleri hicvettiği ya da İslâm dini ve peygamberi hususunda derin duygularını dile getirdiği için O'nun takdirini kazanan ve kendisine mühim bağışlarda bulunmasına sebep olan bir kaç mes'eleye daha dokunmanın yerinde olacağı ve şiirle yapılan bu hizmetin daha canlı bir şekilde ortaya konulacağı kanaatindeyim.

Hassân, Hz. Peygamber (s.a.) 'le birlikte Hz. İsa (a.s.)'nın peygamberliklerine olan samimi inancını ortaya koyduğu bir şiirinde geçen "Allah'ın izniyle Muhammed'in, göklerin de üstündeki yüksekliklerde bulunan bir varlığın Elçisi olduğuna şahadet getirdim." anlamındaki beytini terennüm edince onu dinleyen Allah'ın Elçisi "Ben de seninle birlikte şahadet ederim." buyurmuştur. (54)

50. *Cemheretu eş'âri'l-'Arab*, I, 30.

51. Bkz. *Divânu Hassân*, s. 174; *Cemheretu eş'âri'l-'Arab*, I, 31.

52. *Cemperetu eş'âri'l-'Arab*, I, 31; *Divânu Hassân*, s. 174.

53. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 435.

54. *Divânu Hassân*, s. 186.

Hassân'ın Allah'ın Elçisi tarafından takdir edildiğini fade eden rivayetlerden biri de bir sefer esnasında geçen şu rivayettir:

Hz. Peygamber (s.a.) seferde olduğu bir sırada, bir gece "Hassân b. Sâbit nerede?" buyurunca Hassân da "Buyur ey Allah'ın Elçisi! Saadeter senin olsun." der. (Peygamber (s.a.) O'na "Şiir inşâd ederek develeri sür." emrini verince Hassân, hemen şiir inşâd etmeye balayarak develeri sürer. Peygamber (s.a.) de O'nu can kulağıyla dinleyebilmek için bineğinin kafası Hassân'ın bineğinin butlarına degecek derecede bir yakınlıkla O'nu takip eder. Kasidenin sona ermesinden sonra Hz. Peygamber (s.a.)" İşte, bu, onlara okların saplanmasıdan daha etkilidir." buyurur. (55)

Yüce Peygamber (s.a.), Hassânla ilgili bir Hadis'inde de yine "Allah'a yemin olsun ki, senin şiirin onlara gecenin karanlığında okların saplanmasıdan daha şiddetlidir." (56) buyurmuştur. Yine aynı manadaki bir Hadis'i de, şairlerinin şiirleri çok hoşuna gittği bir sırada söylemiş ve "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sanki siz onları ok yağmuruna tutuyorsunuz." buyurmuştur. (57) ki, bu ifade, şairlerinin karşı tarafa üstün geldiğini belirtmesi bakımından dikkat çekicidir.

Yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız bütün bu gerçeklerden, dilimizde ata sözü olarak kullanılan "Dil yarası kılıcı yarısından beterdir." vecizesinin, Hz. Peygamber (s.a.)'in teşvikiyle büyük şair Hassân tarafından başarıyla kullanılmış olduğunu anlamaktayız. Böylece Hassân bileği ve kılıcıyla yerine getiremediği vazifeyi diliyle en iyi ve en etkili bir biçimde yerine getirmiştir. Öyle ki, aşağıdaki satırlarda özetlemeye çalışacağımız iki hadise, O'nun ne Hz. Peygamber (s.a.) ve ne de Sahabe'nin büyük çoğunluğu yanındaki yüksek değerine gölge düşürmüştür.

Büyük şair Hassân'ın İfk hadisesinde, bir kısım Ashâb gibi yanılarak Hz. Ayşe (r.a.)'yi kıyananlar arasına girdiği anlaşılıyor. O'nun hakkında bu durumu reddedenler varsa da, aşağıdaki rivayetler bunun doğru olduğunu gösteriyor. Ashap'tan bir bölümünün zaman zaman Hassân'ı söz konusu hadiseyle itham ederek O'nu yakışsız bir şekilde tavsif etmeleri ve bizzat kendisinin Hz. Ayşe (r.a.)'yi öven bir kaside söylemesi bu yöhdeki görüşleri destekler mahiyettedir. Her ne kadar Hz. Ayşe (r.a.), Hassân'ın, kendisi hakkında kötü bir şey söylemediğini belirten ifadeler kullanmış ve bu husustaki sorulara, O'nun, Kendisini öven şiirlerini okumak isuretiyle cevap vermiş ise de bunu, kırgınlıkların devam etmesine gönlü razı olmadığı için söylemiş olabileceğini düşünmek herhalde uzak bir ihtimal değildir. (58)

55. *el-Eğâml*, IV, 147.

56. *el-'İkdu'l-ferid*, V, 277.

57. *el-Mecâzâtü'n-nebeviyye*, s. 165.

58. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bkz. *eş-Siretun-Nebeviyye*, III, 309-311.

Saffân b. el-Mu'attal (ölm. 19/640) adında bir sahabi bir gün Hâssân'ı fena halde döver ve yaralar. Muhacir ve Ensâr'ın büyüklerinden bir takım kişilerin de araya girmek zorunda kaldığı bu mes'ele Hz. Peygamber (s.a.)'e intikal edince her ikisini de huzuruna getirir ve hadisenin içyüzünü sorar. Safvân, "Ey Allah'ın Elçisi! Hâssân bana diliyle eziyet etti, beni hicvetti; bunun üzerine kızgınlığım son derece arttı ve O'nu dövdüm." dedi. Bu sözleri dinledikten sonra Hâssân'a dönen Hz. Peygamber (s.a.) "Ya Hâssân! Allah'ın İslâm sayesinde doğru yola sevkettiği kavimimi ayıplıyor musun? buyurmuş, devamla, "Başına gelen bu duruma karşısında iyi davran," diyerek O'na i'tidal tavsiye etmiştir. Hâssân'da "Senin dediğin gibi olsun, ey Allah'ın Elçisi!" diyerek saygıda kusur etmediğini gösterir. (59)

Bir başka rivâyette ise, Medine'nin, dışarıdan gelen müslümanlarla dolup taşması üzerine Ensâr'ın ikinci derecede kaldığı düşüncesiyle, Hâssân'ın bu durumu kınayan bir kaside söylemesi, bu hâdisenin sebebi olarak gösterilmekte ise de, (60) bunu, söz konusu hâdisenin zâhiri sebebi saymak, gerçek sebebini de İfk mes'lesi dolayısıyla, Safvân'ın Hâssân tarafından hicvedilmesi hususundaki haberlere bağlamak gerekir. (61) Öte yandan, İfk mes'lesiyle ilgili ayetin inmesinden sonra Hâssân'ın şer'i cezâyâ çarptırıldığını ifade eden rivâyetlerden (62) hareket edersek, Safvân'ın yukarıdaki hâdiseyi, yalnız kendisini ilgilendiren bir husus olması dolayısıyla onu bir bahane sayması ihtimal dışı değildir.

Hâdisenin gerçek sebebi ne olursa olsun, böyle mühim ve o derece düşündürücü bir hususta bile Hz. Peygamber (s.a.)'in, gönlünü hoş tumak için O'na, daha önce Ebû Talha Zeyd b. Sehl (ölm. 34/654)'in tasadduk olarak Allah'ın Elçisi'nin emrine verdiği Bîrehâ denilen ve sonraki devirlerde Benû Cudeyle köşkü diye anılan, etrafı duvarla çevrili hurma bahçesi içindeki evi ve Bizans valisi Mukavkas'ın, daha önce, diğer hediyelerle birlikte Kendisi'ne gönderdiği Mariye ve Sirin adlarındaki iki kız kardeş cârîyeden Sirin'i bağışladığını görüyoruz. (63) Ensâr'ın da Hâssân'dan yana şikâyetle bulunduğu bu dövme hadisesi üzerine kendisine sağlanan bu büyük bağış O'nun, gerek Hz. Peygamber (s.a.), gerekse Ensâr yanında ne derece bir itibara sahip olduğunu göstermeye yeter, kanaatindeyim.

Hâssân'ın, Hz. Peygamber (s.a.)'le hiç bir harbe katılmamış olduğu belirtilmektedir. Bunumla birlikte sefere çıktığı zaman Kendi hanımlarını ve yakınlarını

59. Bkz. *es-Siretu'n-Nebeviyye*, III, 772; *el-Eğânt*, IV, 162; *Kitâbu't-Tenbih*, s. 76; *Divânü Hâssân*, s. 62.

60. *Kitâbu't-Tenbih*, s. 76.

61. *es-Siretu'n-Nebeviyye*, III, 309-311.

62. *Tefsiru'n-Nesefi*, III, 136.

63. Bkz. Yâkût, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut, ts. I, 524-525; *Kitâbu't-tenbih*, s. 76; Usdu'l-gâbe, II, 6; C. Brockelmann, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi*, trc. Neş'et Çağatay, A. İlahiyât Fakültesi, 1964, I, 26.

nın hanımlarını, O'nun sahip olduğu, yukarıda sözünü ettiğimiz, etrafı duvarla çevrili hurma bahçesi içindeki evine gönderdiği kaydedilmekte, harpten döndüğü zaman da O'na ganimetten pay ayırdığını bildirilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.)'in, bununla da kalmayarak Mariye'nin kız kardeşi Sîrîn'e bağışladığını gibi Hassân'a da bir bostan bağışladığını yine kaynaklardan öğrenmekteyiz. (64)

Hz. Peygamber (s.a.)'e, Medine devri boyunca diliyle en büyük desteği sağlamış olan Hassân, vefatından sonra da, hakkında söylediği çok güzel mersiyelerle O'na olan samimi inanç ve sevgisini en iyi bir şekilde dile getirmiş ve kâinatın efendisi, Yüce Allah'ın en sevgili kulu O eşsiz insanın büyük şâiri olma vasfını hak etmiştir.

Hassân'ın bu değer ve itibarı Dört Halife devrinde de devam etmiş olup halifeler O'na çeşitli ikramlarda bulunmuşlardır. Muaviye (r.a.) ye de bir hey'et sıfatıyla gittiği rivayet edilmektedir. (65)

O'nun, Ashab'ın ileri gelenleri arasında bu itibarını devam ettirdiğini elimizdeki kaynaklardan öğrenmekteyiz. Sa'îd b. el-Museyyeb'ten rivayet edilen bir haberde geçtiğine göre, Hassân'ın Mescit'te şiir okuduğu bir sırada Hz. Ömer (r. a.) içeri girer ve O'na sert bir şekilde bakar. Bu durumu kavrayan Hassân O'na "Ben bu Mescit'te, Sen'den daha hayırlı biri varken de şiir okumaktaydım." der ve Hz. Ömer (r.a.)'i susmak zorunda bırakır (66). Yine bir gün Ebû Hureyre'yi şahit göstererek "Ya Ebâ Hureyre! Seni Allah'a salarım, Allah'ın Elçisi'nin (Allah'ın Elçisinin yerine cevap ver, Ey Allahım! O'nu Ruhü'l-Kudusla te'yid et) derken duydun mu?" diye sorunca, Ebû Hureyre (r.a.)'de "Evet doğrudur." der. (67) Aynı kaynakta bu haberin el-Berâ'dan rivayet edilen değişik bir şekli daha vardır ki, her iki rivayet te esas itibariyle Hassân'ın, bu hizmette ne derece bir etkiye sahip olduğunu anlatmaktadır. (68)

Hassân'ın, şiirleriyle İslâm'a yaptığı bu hizmetin, Ashab'ın zihninden silinmediğini aksettiren rivayetlerden biri de Zubeyr b. el-'Avvâm (r.a.) dan gelmektedir. Adı geçen zat, aşıptan bir topluluğun bulunduğu bir meclise, Hassân'ın, şiirlerinden bazı parçaları okuduğu, onların ise okunan şiirlere ilgi duymadıkları bir sırada uğrayarak onlarla birlikte oturur ve şöyle der:

"Sizi neden Furey'a'nın (69) Oğulunun şiirlerinden dinlenikleriniz parçalar karşısında ilgisiz görmekteyim? Şüpheiz ki, O, Allah'ın Elçisi'ne şiirlerini sunar.

64. Bu bilgiler için bkz. *Usdu'l-ğâbe*, II, 6; *Târîhü'l-edebi'l-'Arabî*, II, 78-79.

65. *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, II, 79.

66. Ebû Dâvûd, V, 279.

67. *el-Buhârî*, VIII, 45.

68. Aynı kaynak, VIII, 45; *el-Eğâni*, IV, 141.

69. Şâirin annesinin adıdır.

O da güzel bir şekilde onları idinler, mükâfatını bol bol verir ve her hangi bir işle de meşgul olmazdı.” (70)

Hassân'ın Hz. Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra da devam eden bu şöhreti dolayısıyla ki, özellikle Hz. Osman (r.a.) in şehit edilmesinden sonra, ortaya çıkan çeşitli hizipler, dâvalarının haklı olduğunu göstermek için O'nun adına sığınarak şiir uydurmuşlardır. (71) Bur gerçeği hesaba katacak olursak İslâmî devirde şiirlerinin zayıfladığını ileri süren bazı müelliflerin bu görüşlerini biraz da bu duruml ilgili saymamız gerekir.

70. *el-Eğâni*, IV, 149.

71. *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*, II, 81.